קיצור שלחן ערוך — דיני ניחום אבלים

מִצְוָה גְּדוֹלָה לְנַחֵם אֲבֵלִים. וּמָצִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנִּחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב, וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם, וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ. וְהוּא גְּמִילוּת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קצג סָעִיף יא). אֵין הַמְנַחֲמִים רַשָּׁאִים לִפְתּוֹחַ פִּיהֶם עַד שֶׁיִּפְתַּח הָאָבֵל תְּחִלָּה, כִּדְמָצִינוּ בְּאִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר, וְאֵין דֹּבֵר אֵלָיו דָּבָר. וּכְתִיב, אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ, וַהֲדָר, וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתֵּמָנִי. כְּשֶׁרוֹאִים הַמְנַחֲמִים שֶׁהָאָבֵל פּוֹטֵר אוֹתָם, אֵינָן רַשָּׁאִים לֵישֵׁב אֶצְלוֹ.

אָבֵל אוֹ חוֹלֶה, אֵינָן צְרִיכִין לַעֲמוֹד אֲפִלּוּ מִפְּנֵי נָשִׂיא. דֶּרֶךְ אֶרֶץ הוּא שֶׁאִם אֶחָד רוֹצֶה לְכַבֵּד אֶת חֲבֵרוֹ וְלָקוּם מִפָּנָיו, אוֹמֵר לוֹ חֲבֵרוֹ, שֵׁב. אֲבָל לְאָבֵל אוֹ לְחוֹלֶה, לֹא יֹאמַר כֵּן, מִשּׁוּם דְּמַשְׁמָע, שֵׁב בַּאֲבֵלוּת שֶׁלְּךָ, שֵׁב בָּחֳלִי שֶׁלְּךָ.

לֹא יֹאמַר אָדָם, לֹא נִפְרַעְתִּי כְּפִי מַעֲשַׂי הָרָעִים, וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁלֹּא יִפְתַּח פֶּה לְשָׂטָן (עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן לג)

לֹא יֹאמַר אָדָם לָאָבֵל, מַה לְּךָ לַעֲשׂוֹת, אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת מַה שֶּׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי זֶהוּ כְּעֵין גִּדּוּף, דְּמַשְׁמָע, הָא אִם הָיָה אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת, הָיָה מְשַׁנֶּה. אֶלָּא צָרִיךְ הָאָדָם לְקַבֵּל עָלָיו גְּזֵרַת הַשֵּׁם, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, בְּאַהֲבָה (עַיֵּן לְעֵיל סִימָן נט סָעִיף ב).

הָאֲבֵלִים, יֵשׁ לָהֶם לְהִתְאַבֵּל בִּמְקוֹם שֶׁיְּצָאָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל הַמֵּת, כִּי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, נֶפֶשׁ הַמֵּת מִתְאַבֶּלֶת וְשָׁם צְרִיכִין לִתֵּן לָהּ תַּנְחוּמִין. וּמִצְוָה לְהִתְפַּלֵּל שָׁם בַּעֲשָׂרָה שַׁחֲרִית וְעַרְבִית (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ו', שֶׁאֵין אוֹמְרִים בְּבֵית הָאָבֵל, אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה וְכוּ'), וַאֲפִלּוּ אֵין שָׁם אָבֵל, כִּי יֵשׁ בָּזֶה נַחַת רוּחַ לַנִּשְׁמָה. וְאִם יֵשׁ שָׁם אָבֵל, מִצְטָרֵף לַמִּנְיָן. וְיָבִיאוּ לְשָׁם סֵפֶר תּוֹרָה מִקֹּדֶם, וְיָכִינוּ לוֹ מָקוֹם כָּרָאוּי עַל זְמַן שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ שָׁם. אִם יֵשׁ בִּשְׁנֵי בָתִּים מֵתִים, בְּאֶחָד יֵשׁ שָׁם אָבֵל וּבְאֶחָד אֵין שָׁם אָבֵל, וְאֵין בָּעִיר הַהִיא כְּדֵי לְחַלֵּק שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ כָּאן וְכָאן בָּעֲשָׂרָה, יִתְפַּלְּלוּ בְּבֵית שֶׁאֵין שָׁם אָבֵל. נוֹהֲגִין לוֹמַר בְּבֵית הַנִּפְטָר לְאַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית וּמִנְחָה, אֶת הַמִּזְמוֹר לַמְנַצֵּחַ וְגוֹ' שִׁמְעוּ זֹאת כָּל הָעַמִּים וְגוֹ' (תהילים מ״ט:ב'). וּמַה טּוֹב לִלְמוֹד שָׁם מִשְׁנָיוֹת לְתִקּוּן הַנְּשָׁמָה (מִשְׁנָה אוֹתִיּוֹת נְשָׁמָה).

אֵין אוֹמְרִים הַלֵּל בְּבֵית הַנִּפְטָר, אִם יֵשׁ שָׁם אָבֵל תּוֹךְ שִׁבְעָה (מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּמוֹ לוֹעֵג לָרָשׁ, שֶׁאוֹמְרִים בּוֹ, לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ). וְאִם יֵשׁ שָׁם חֶדֶר אַחֵר, יֵלֵךְ הָאָבֵל לְחֶדֶר אַחֵר, וְהַצִּבּוּר יֹאמְרוּ הַלֵּל. וְאִם אֵין חֶדֶר אַחֵר, אֲזַי בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אֵין צְרִיכִין לוֹמַר אַחַר כָּךְ הַלֵּל בְּבֵיתָם. אֲבָל בַּחֲנֻכָּה, צְרִיכִין לוֹמַר הַלֵּל בְּבֵיתָם. וְאִם מִתְלַפְּלִים בְּבֵית הַנִּפְטָר וְאֵין שָׁם אָבֵל, אוֹ בְּבֵית הָאָבֵל שֶׁאֵינוֹ בְּבֵית הַנִּפְטָר, אוֹמְרִים גַּם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ הַלֵּל, אֲבָל שֶׁהָאָבֵל לֹא יֹאמַר (מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ, זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ). אִם יוֹם הַשְּׁבִיעִי הוּא בַּחֲנֻכָּה, אֲזַי לְאַחַר שֶׁהָלְכוּ הַמְנַחֲמִים שֶׁפָּסְקָה הָאֲבֵלוּת, יֹאמַר גַּם הָאָבֵל הַלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חִיּוּב (עַיֵּן בְּפִתְחֵי תְשׁוּבָה סִימָן שעו סָעִיף קָטָן ב). וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּבַחֲנֻכָּה

אוֹמְרִים הַלֵּל גַּם בְּבֵית הָאָבֵל בַּצִּבּוּר. בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל בְּשַׁבָּת, אוֹמְרִים הַלֵּל בַּצִּבּוּר גַּם בְּבֵית הָאָבֵל, דְּאֵין אֲבֵלוּת בְּשַׁבָּת.

בִּרְכַּת אֲבֵלִים שֶׁבִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן, לָא נָהֲיגֵי עַכְשָׁו, כִּי סוֹמְכִים עַל הַפּוֹסְקִים דִּסְבִירָא לְהוּ דְּלָא נִתְקְנָה אֶלָּא כְּשֶׁמְּבָרְכִין בַּעֲשָׂרָה (עַיֵּן בְּאֵר הַגּוֹלָה סִימָן שעט).